

Πρόλογος

Η σκέψη για τη συμπερίληψη του λεγόμενου *Πτωχολέοντος*, δηλαδή ενός σχετικά σύντομου έμμετρου αφηγήματος του ύστερου Μεσαίωνα και των πρώτων αιώνων των Νεότερων Χρόνων, στη νέα εκδοτική σειρά του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών [Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη] «Παλιότερα Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» μου ήρθε αφού πρώτα υποβλήθηκε στο Ινστιτούτο η ιδέα του φίλου ομότιμου καθηγητή του Πανεπιστημίου του Άμστερνταμ κ. Arnold Fr. van Gemert για τη δημιουργία μιας σειράς εκδόσεων παλιότερων, δημωδών κυρίως, νεοελληνικών κειμένων μικρού ή μεσαίου μεγέθους, που να προορίζεται για τη μέση (δευτεροβάθμια) εκπαίδευση.

Όταν η εκδοτική αυτή ιδέα εγκρίθηκε πρόθυμα από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ινστιτούτου, αλλάζοντας όμως στόχο και προσανατολιζόμενη κυρίως στο φοιτητικό και το ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, και όταν βρέθηκαν, αρχικά μαζί με τον κ. A. van Gemert και τη συνάδελφο κ. Σωτηρία Σταυρακοπούλου, μέλος μιας πρώτης, μικρής επιτροπής που θα σχεδίαζε τις λεπτομέρειες αυτής της σειράς, ωρίμασε περισσότερο μέσα μου η σκέψη να ξανακοιτάξω με άλλο μάτι ένα έργο που είχα να το πιάσω στα χέρια μου, ουσιαστικά, τριάντα χρόνια. Τούτο το βιβλιαράκι είναι το αποτέλεσμα αυτού του ξανακοιτάγματος, δηλαδή ό,τι νόμισα πως άξιζε να βγει από τούτη την πολύ πρόσφατη ενασχόληση με πρωταρχικό στόχο μια «χρηστική» έκδοση. Σκόπιμα λοιπόν θυσιάσα (με βάση τις «Προδιαγραφές» της σειράς, οι οποίες εκτίθενται και εδώ, στο τέλος της έκδοσης) πάρα πολλά πράγματα που φιλοξενούσε η παλιότερη κριτική έκδοσή μου της *Ιστορίας Πτωχολέοντος* (Θεσσαλονίκη, Α.Π.Θ., 1978, βλ. παρακάτω, *Επιλογή βιβλιογραφίας*), έκδοση που δεν έχει αντικατασταθεί ακόμα από νεότερη, και είναι και εξαντλημένη από καιρό.¹

1. Σε επιστημονικό επίπεδο, «φιλολογικές» εκδόσεις μεμονωμένων χειρόγραφων κειμένων του *Πτωχολέοντος* εμφανίστηκαν από το 1872 κ.ε., πρώτα στη Γαλλία και τη Γερ-

Με δυο λόγια, το μικρό αυτό βιβλίο, που έχει ως πυρήνα του μια χρηστική έκδοση επιλογής κειμένων του *Πτωχολέοντος*, σχεδιάστηκε ώστε να επιτρέψει να γνωρίσουμε από πιο κοντά, αλλά με συντομία, όχι μόνον τα ίδια τα κείμενα που εκδίδει, μα και μερικά από τα ζητήματα που αφορούν την προέλευση και τον περίγυρο του έργου (τη διεθνή διάδοση παρόμοιου ή ανάλογου θεματικού υλικού), ειδικά σημεία του περιεχομένου του (θέματα, μοτίβα, δομή, γλώσσα, μέτρο και ύφος) και τη μεταγενέστερη ακτινοβολία του, τις «τύχες» του.

Το ίδιο το έργο θα το δούμε κυρίως μέσα από την έκδοση της πιθανότατα παλιότερης (και πληρέστερης) γνωστής μορφής («παραλλαγή») του, που η δημιουργία της πρέπει να ανάγεται στις αρχές ή μέσα στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα (παλιότερα την είχα ονομάσει – κάπως αδέξια – «παραλλαγή α»: τώρα ακολούθησα υπόδειξη του κ. A. van Gemert και την ονομάζω παραλλαγή α', πρώτη στη σειρά από συνολικά τέσσερις αντίστοιχες). Κατόπιν, θα δούμε και δύο ακόμη, ενδιαφέροντα κείμενα της χειρόγραφης παράδοσης του έργου: ένα πολύ μικρό, αποσπασματικό και «ρευστό» από μετρική, ιδίως, άποψη, μα επίσης αρκετά παλιό (μάλλον κυπριακό) κείμενο, που ανάγεται ίσως στο τρίτο τέταρτο του 14ου αιώνα (παλιότερα το είχα ονομάσει «απόσπασμα P¹», τώρα το ονομάζω παραλλαγή β', προτασσόμενο απόσπασμα), και ένα άλλο, πολύ μεταγενέστερο κείμενο, που δίνει, βέβαια, «πλήρη» την υπόθεση, μα είναι ιδιαίτερα σύντομο/συντομευμένο και αποτελεί τη νεότερη γνωστή μορφή της γραπτής ιστορίας του *Πτωχολέοντος* (πρόκειται για το δεύτερο από τα δύο γνωστά κείμενα μιας παραλλαγής αντιγραμμένης από τον πολύ γνωστό και παραγωγικότατο λογοτέχνη Καισάριο Δαπόντε γύρω στα 1774, μάλλον στην αγιορείτικη Μονή Ξηροποτάμου· παλιότερα την παραλλαγή αυτή την είχα ονομάσει «παραλλαγή Β», τώρα την ονομάζω παραλλαγή δ').

Με τον τρόπο αυτό, ανοίγοντας τη βεντάλια από τα εδάφη του Κράτους των Ρωμαίων (δηλ. της εδαφικά συρρικνωμένης, πια, Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας ή Ρωμανίας ή Βυζαντίου) των Παλαιολόγων ως την Κύπρο των «Φράγκων» Λουζινιάν [Lusignan] και κλείνοντάς την στον Άθωνα της εποχής του Α' Ρωσοτουρκικού Πολέμου της Μεγάλης Αικατεμανία· στην Ελλάδα, μόνον από το 1953 κ.ε. Για εκδόσεις νεοελληνικών παραμυθιών με υπόθεση συγγενή με εκείνη του *Πτωχολέοντος* θα μιλήσουμε πολύ παρακάτω.

ρίνης, θα έχουμε την ευκαιρία να δούμε καλύτερα – σε επίπεδο θεματικό/ πολιτισμικό μα και γλωσσικό/εκφραστικό – από πού περίπου ξεκίνησε η γραπτή ιστορία του έργου στα ελληνικά και πού φαίνεται να κατέληξε.

Πέρα από τα ίδια τα κείμενα, χρειάζεται να σημειωθεί πως τα περισσότερα από τα λίγα καινούργια πράγματα που πρόσθεσα στο μικρό αυτό βιβλίο αφορούν είτε μερικές πρόσθετες πληροφορίες, σκέψεις και κείμενα σχετικά με τη διεθνή διάδοση της (λαϊκής/παραμυθικής) ιστορίας που αντιπροσωπεύεται στον *Πτωχολέοντα*, είτε κάποια βοηθητικά στοιχεία για όσους αναγνώστες δεν είναι ασκημένοι στη γλώσσα και στο ύφος των ελληνόγλωσσων δημωδών κειμένων της παλιότερης γραμματείας μας (π.χ. αντικριστή στο κείμενο μετάφραση, σε σύγχρονά μας ελληνικά, της λογιότερης παραλλαγής α΄· υποσελίδια γλωσσικά-ερμηνευτικά, μετρικά, εκδοτικά και πραγματολογικά σχόλια στην παραλλαγή αυτή και στα άλλα δύο κείμενα του έργου που εκδίδονται εδώ).

Ελπίζω πως με τις πρωτοβουλίες αυτές θα υπηρετηθεί ο κύριος στόχος του βιβλίου αυτού και της εκδοτικής σειράς «Παλιότερα Κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας»· δηλ. όχι μόνον η απρόσκοπτη αναγνωστική απόλαυση ενός αφηγηματικού ποιήματος που ανήκει στην περίοδο από τις αρχές της νεοελληνικής λογοτεχνίας ως τον προχωρημένο 18ο αιώνα, αλλά και η ανασύνδεση των σύγχρονών μας αναγνωστών με παλιότερες φάσεις της γλώσσας και της γραμματείας μας, άδικα παραμελημένες ή και ξεχασμένες από την τρέχουσα εκπαιδευτική πράξη, τη λογοτεχνική κριτική και την εμπορική εκδοτική.

Εκτός από τον κ. A. van Gemert, με τον οποίο συζήτησα πολλές φορές ζητήματα περιεχομένου, δομής και διατύπωσης του βιβλίου αυτού και ο οποίος είχε την καλοσύνη να το διαβάσει ολόκληρο σε δύο διαφορετικές μορφές του και να κάνει πολύτιμες αναλυτικές παρατηρήσεις και υποδείξεις, και εκτός από την εξαιρετικά μελετημένη και άκρως προσεχτική ερευνήτρια του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών, διδάκτορα φιλολογίας κ. Αγγελική Λούδη, που είχε την υπομονή να το διαβάσει επίσης ολόκληρο στην τελευταία μορφή του, να κάνει πολύ ωφέλιμες παρατηρήσεις, να βρει και να προτείνει εικαστικό υλικό πλαισίωσης και να εποπτεύσει τη διαδικασία της τυπογραφικής του μετατροπής και εκτύπωσης, ευχαριστώ από εδώ και

τον πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου, συνάδελφο καθηγητή κ. Γιώργο Μ. Παράσογλου για τις πολύ χρήσιμες, επίσης, δικές του υποδείξεις, για τη συμβολή στην επιλογή εικαστικού υλικού και για την αμέριστη – όπως πάντα – συνδρομή στο στήσιμο και την πραγμάτωση της έκδοσης· για την πρακτική συμβολή τους ευχαριστώ, επίσης, την ειδική στην ηλεκτρονική διευθέτηση βιβλίων υπάλληλο του Ινστιτούτου κ. Αθανασία Κοπανά και τον διευθυντή του Ινστιτούτου, συνάδελφο επίκουρο καθηγητή κ. Γιώργο Παπαναστασίου. Ευχαριστίες ανήκουν και στην Εκδοτική Αθηνών, που μας παραχώρησε δωρεάν την άδεια αναπαραγωγής των εικόνων στις σελίδες 28, 34, 80, 81 και 173.

Εννοείται πως ατέλειες, εμμονές και ιδιοτροπίες στην τελική μορφή που πήρε το βιβλίο αυτό βαραίνουν αποκλειστικά εμένα.

Θεσσαλονίκη, 23 Απριλίου 2010

Γιώργος Κεχαγιόγλου